

LONGEN, Emil Artur

C. k. polní maršálek

Fraška o čtyřech jednáních

(vyd. 1930 – prem. 1929)

Antimilitaristická fraška obnažující prohnilost rakouské armády a celkový úpadek rakousko-uherské monarchie.

Děj protiválečné frašky odehrávající se během jednoho dne a noci na začátku června roku 1913 na území východní Haliče poblíž ruských hranic je zasazen do interiéru domu „pánů z Riedesheimů“ – první, druhé a čtvrté jednání probíhá v hale před pokoji důstojníků, třetí v hale u obrsta Przechtiela. Hru otevírá rozhovor nadporučíka Eberleho a jeho milé Gustýny, dcery velitele vojenské posádky Przechtiela. Ta se Eberlemu svěřuje, že její matka Hedvika, neoficiální velitelka garnizóny (tj. sídla posádky), ji chce proti její vůli provdat za hraběte Törösze. Rozhovor však přeruší příchod sluhy Matěje hledajícího ubytování pro jistého vysoce postaveného důstojníka. Eberle Matějovi nabídne svůj pokoj a vzhledem k tomu, že jeho nadřízený přijíždí do města inkognito, dohodnou se na tom, že jeho pána budou vydávat za Eberleho strýce. Sluha Matěj rozvěsí v Eberleho pokoji pánovu uniformu a odchází s tím, že se za několik dní vrátí. Následně Eberle s dalšími důstojníky ubytovanými v domě probírá okolnosti sebevraždy plukovníka Alfreda Redla, „který se asi před 14 dny zastřelil ve Vídni v hotelu Klomser“, ale také peníze, které důstojníci dluží židovskému obchodníkovi Nathanu Krumpesovi. Vzápětí se na scéně objeví obrstova neteř Evžena Přechtětlová, jež nedávno přijela z Ameriky. Ve hře tak vzniká milostný mnohoúhelník, když Evžena, dcera majitele největší továrny na masové konzervy v Chicagu, je zamilována do hraběte Törösze, jenž však usiluje o ruku Gustýny, ta však miluje nadporučíka Eberleho. Do domu navíc přichází Eberleho

bývalá přítelkyně, zpěvačka Stella Eteny, která se chce se svým nevěrným milencem ještě alespoň jednou potěšit. Zoufalý Eberle pod tlakem okolností souhlasí a Stellu prozatím schová do tajného výklenku za portrétem císaře Františka Josefa I. První jednání končí příjezdem Eberleho skutečného strýce Šebestiána Katzelmachera, setníka ve výslužbě. Na začátku druhého jednání Eberle Stellu vysvobodí z nepohodlného úkrytu a přesvědčí ji, aby se šla schovat do pokoje svého předcházejícího milence, kterým není nikdo jiný než hrabě Törösz. Mezitím strýček Katzelmacher v pokoji svého synovce Eberleho objeví uniformu polního maršálka a obleče si ji. V maršálkovské uniformě jej však v hale potká sluha Sepl, nadporučík Törösz i poručík Hofer – všichni se proto domnívají, že jde o skutečného polního maršálka Konráda z Hötendorfu, neboť strýček Katzelmacher se do role vysokého vojenského představitele vžije s nebyvalou přesvědčivostí. „Halt! Pane obrste, vy jste vycvičil z lidí opice, to nejsou žádní vojáci. To jsou orangutáni!“ Ačkoliv Eberlemu vadí, jak se strýc chová, usoudí, že nejlepší bude dohrát celou frašku do konce. Když se obrst Przechtiel a jeho manželka dozví, kdo navštívil jejich dům, předhánějí se před ním ve skládání komplimentů a svou dceru Gustýnu najednou chtějí zasnoubit s dosud nenáviděným Eberlem, neboť ten se najednou jeví jako perspektivnější ženich. Ve třetím jednání se schyluje ke spiritistické seanci, jejíž nadšenou zastánkyní je obrstova manželka. Během ní jsou skrze sluhu Sepla v roli média postupně vyvoláni duchové

Kryštofa Kolumba, císaře Napoleona a faraona Ramsese II., z nichž posledně jmenovaný dokonce fyzicky napadne za maršálka se vydávajícího Katzelmachera, který tak odhalí celý duchařský podvod. „Od stolu vedou šňůry jako od telegrafu. A co ty páky? To je celý mechanismus. Aha! Ich verstehe schon. To je mašinerie pro duchy.“ Ihned po seanci však přijíždí skutečný inspektor, maršálek Konrád z Hötendorfu, jenž odhalí Katzelmacherovo přestrojení. Poslední jednání směřuje k závěrečnému happy endu: Evžena vyzná lásku hraběti Töröszovi, zasnoubí se s ním a společně plánují cestu do Ameriky. Konrád z Hötendorfu překvapivě usoudí, že Eberleho strýc Katzelmacher jej v činnosti inspektora důstojně zastoupil a poděkuje mu. Nadporučík Eberleho čeká povýšení, a především zasnuby s vytoženou Gustýnou.

Longenova fraška zaměřuje svůj ironický pohled na poměry panující v rakouské armádě těsně před vypuknutím první světové války. Rakouské důstojníky vykresluje jako skupinku povalečů a podvodníků, kteří nemají nic pořádného na práci a veškerý svůj čas věnují lenošení, milostným pletkám, hraní karet, bujarým večírkům a dobrému jídlu a pití. Tento tragikomicky dekadentní obraz uvádajícího mocnářství navíc dokresluje postava poněmčeného obrsta Przechtiela, ušlápnutého domácího kutila, který nejenže u své jednotky neudrží potřebnou disciplínu, ale sám poslouchá rozkazy své manželky. Komická postava penzionovaného setníka, strýčka Šebestiána Katzelmachera, mluvícího jakousi podivnou kombinací češtiny a němčiny, pak znásobuje grotesknost celého vojenského systému, neboť ukazuje, že k dosažení určitého postavení pouze stačí obléct si tu správnou uniformu. Longenova hra je tudíž jasným představitelem žánru frašky či komedie převleků, v nichž neočekávané zřetězení komických situací vzniká díky záměně osob. Ve hře tak „převládá nad přímým satirickým zesměš-

něním jevištní komika postav a situací“ (Kučerová 1976). Humor, s nímž Longen pracuje, je často založen na perzifláci, když expresivní, lidově obhroublé vyjádření dramatik vkládá do úst postavě vydávající se za vysoce postaveného armádního reprezentanta: „Schämen Sie sich. Já na vašem místě bych se svlékl, svázal uniformu do rance, a šel drát s babama peří!“ Hra tímto způsobem satiricky vykresluje nefunkční politicko-vojenský systém, v němž je podvádění, protekcionismus, všeobecná hloupost a snobismus běžnou praxí a společenskou normou. Závěrečné odhalení pak nejenže usvědčí všechny zúčastněné ze lži a pokrytectví, ale navíc vplyne, že sympatický podvodník Katzelmacher vlastně roli maršálka plnil podle předpisů a do upadající garnizony přivedl znovu disciplínu a pořádek. „Ale zastával jsem vaši excelenci podle všech pravidel. Prohnal jsem obrstovi lejtka. To měla vaše excelence vidět, jak byl obrst z toho divý. A nejvíc paní obrstová, která tady měla vrchní komando a blbla c. k. armádu se spiritismem a citováním duchů.“ Autentičnost dramatického podobenství autor zesiluje tím, že do hry zakomponoval skutečné historické postavy (obrsta A. Redla a maršála F. C. z Hötendorfu). Ve hře se objevuje téma spiritismu, jenž byl spjat s pražskými salóny již od 19. století. Spiritistická seance je zde momentem krize, jež vede k odhalení Sepla jakožto podvodníka. Další rovina, v níž lze vyložit tematizaci spiritismu v textu hry, je metaforická: paní Hedvika Przechtielová vypráví, že v noci viděla ducha obrsta Redla, jak se prochází v její ložnici. Redlův duch tak mohl být pro publikum roku 1929 perzifikací první světové války, popřípadě metaforou samotné, v té době již více než deset let zaniklé rakousko-uherské monarchie. Longen v textu odkazuje také na minulé válečné konflikty, jichž se tehdejší mocnářství zúčastnilo, zejména na prusko-rakouskou válku: „Jsem starý voják a stál jsem v šestašedesátým v dešti kulí!“

Hra byla publikem intenzivně vnímána jako protimilitaristická satira, přičemž takový protiválečný projev nebyl v Longenově tvorbě ničím ojedinělým: na začátku 20. let pro vlastní divadlo, Revoluční scénu zdramatizoval první díl Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921) a k problematice Redlovy špionáže se v roli scénáristy a herce znovu vrátil ve filmovém zpracování *Aféra plukovníka Redla* (1931), stejně jako sám autor reportáže o Redlově případu E. E. Kisch v knize *Pražský pitaval* (1931). Osudem A. Redla se v polovině 60. let inspiroval také J. Osborne při psaní hry *Můj vlastenec* (1965) a o dvě desetiletí později z ní vycházel i maďarský režisér I. Szabó ve filmovém snímku *Plukovník Redl* (1985). Oblíbeným Longenovým námětem, snad proto, že jeho otec pracoval jako notář a právní poradce arcivévodě F. F. d'Este, byly osudy významných postav z politických a vojenských kruhů zaniklé monarchie, jejichž soukromí a zákulisí života u dvora se pokoušel dramaticky zpracovat. Kromě *C. k. polního maršálka* se do této linie autorovy tvorby řadí dramata *František Ferdinand d'Este aneb Konopištské růže* (1924), *Korunní princ Rudolf* (1925), *Osud trůnu habsburského* (1927), *Rakouská císařovna Alžběta* (1933) a *Vicecísařovna Katynka* (1934). *C. k. polní maršálek* patří mezi divadelní frašky, jejichž zápletka vychází ze záměny osob, což ji ve světovém kontextu přibližuje ke komediálním hrám Plautovým (např. *Menaechové*, cca 200 př. n. l.), Shakespearovým (např. *Komedie plná omylů*, 1593), Molièrovým (např. *Lékařem proti své vůli*, 1666) či Feydeauovým (*Dáma od Maxima*, 1899). V českém prostředí *C. k. polní maršálek* navazuje na situační komedie Šamberkovy (např. *Palackého třída č. 27*, 1884). Zápletkou založenou na falešné identitě hra upomíná na Gogolova *Revizora* (1836), přičemž revizorský motiv se zřetelněji objevuje již v Longenově jednoaktovce *Už to prasklo?* (1923); motiv záměny osob najdeme i ve frašce ze soudního prostředí nazvané *Jmé-*

nem veličenstva (1926). Z dalších Longenových situačních komedií můžeme jmenovat například aktovky *Ministr a jeho dítě* (1926), *Dezertér z Volšan* (1926) a *Už mou milou...* (1926). K žánru divadelní frašky svého času sáhl například i V. Nezval v dramatické adaptaci Calderónovy látky *Schovávaná na schodech* (1930). Na přelomu 20. a 30. let se navíc u knižních nakladatelů a na jevištích objevily dva stejnojmenné, i když obsahově naprosto odlišné tituly – roku 1928 přeložil J. Petr *Polního maršálka* maďarského autora F. Molnára (*Marsall*, 1921) a o tři roky později vydalo nakladatelství A. Storch syn drama *C. k. polní maršálek Kašpárek: loutková veselohra o 3 jednáních pro malé loutkoherce*.

Pardubický rodák Emil Artur Longen, vlastním jménem Emil Artur Pitterman, byl výraznou osobností československé avantgardy nejen v oblasti divadla, ale i výtvarného umění – společně s E. Fillou či B. Kubištou založil malířskou skupinu nazvanou Osma. Od mládí se pravidelně stýkal s anarchistickými či levicově smýšlejícími autory, jako byl F. Šrámek, K. Toman, F. Gellner či J. Hašek, přičemž své anarchistické ideály se později snažil uvést v život prostřednictvím divadelního kabaretu *Revoluční scéna*, který společně se svou ženou, herečkou Xenou Longenovou, provozoval v prostorách paláce Adria v letech 1920–1922. Longen byl velmi plodný autor. Za svůj život vytvořil desítky dramatických textů – od psaní jednoaktovek ve druhé polovině 20. let postupně přešel k celovečerním komediím, z nichž řada, stejně jako *C. k. polní maršálek*, vznikla pro potřeby Divadla Vlasty Buriana. K vytvoření základní dějové pre-expozice *C. k. polního maršálka* Longena inspiroval skutečný příběh plukovníka A. Redla (1864–1913), jenž začal spolupracovat s tajnými službami carského Ruska. Před vypuknutím první světové války však byl kvůli své utajované homosexuální orientaci ruskými agenty vydírán a donucen vyzrazovat rakouské

vojenské plány. Nedlouho po odhalení špionážních aktivit byl rakouskými důstojníky přinucen spáchat sebevraždu. Longen byl s detaily Redlovy aféry velmi zevrubně seznámen díky příteli E. E. Kischovi, jenž, jak je uvedeno i přímo v textu hry, Redlovu kauzu v roce 1913 rozkryl a zveřejnil. V roce 1931 pak Longen hru upravil pro potřeby hudebního divadla – v libretu jsou zkráceny některé původní dialogy, redukován počet německých replik a text je rozšířen o jedno jednání, dějovou expozici, v níž vysloužilý setník (zde vystupující pod jménem Kramle) slaví 65. narozeniny a bilancuje svou dosavadní životní dráhu. Takto upravený úvod, stejně jako hudební doprovod J. Beneše, z části převzala také filmová adaptace *C. a k. polní maršálek* (1930), kterou režisér Lamač současně natáčel v české a německé (*Der Falsche Feldmarschall*) verzi – obě s V. Burianem v hlavní roli. Snímek byl prvním Burianovým zvukovým filmem, jenž tzv. králi komiků přinesl světový věhlas a turné po Spojených státech. Ve filmové adaptaci, na jejímž scénáři Longen spolupracoval s V. Wassermanem, je velitel garnizóny Przechtel přejmenován na Přechtělta a strýc Katzelmacher na Františka Procházku, což lze považovat za zjevnou narážku na císaře Františka Josefa I. O rok později vznikla ještě francouzská verze filmu (*Monsieur le Maréchal*).

Premiéra *C. k. polního maršálka* se uskutečnila (prem. 1. 9. 1929) v Burianově divadle na Smíchově v Longenově režii s V. Burianem v hlavní roli. K inscenaci byl velmi kritický O. Mrkvička, který ji vnímal především jako záměrný počin k zviditelnění V. Buriana a jeho hereckého talentu: „enfant terrible českého divadla napsal pro Vlastu Buriana zase novou frašku a opět z ovzduší rakouského militarismu“ (-om.- 1929). Burian v titulní roli provokoval hereckou machou coby „hrající si dítě“ (-om.- 1929), zatímco výkony Šléglá, Svitáka, Čeledové, Sedláčkové, Svaté a Gampeové Mrkvička pouze stroze vy-

jmenoval (doslova podle něj Burianovi „sekundovali“). Mrkvičkův názor sdíleli i další doboví divadelní kritici, například F. Černovský: „C. k. polní maršálek je hrou psanou zřejmě pro Buriana“ (-f.č.- 1929), či P. Toman: „[...] mezi čímž vším vyniká postava dobrého setníka ve výslužbě, Katzelmachera, kterého podává nám Vlasta Burian s obvyklou řízností podle osvědčených předchozích šablon.“ (-P.T.- 1929) Burianův herecký výkon ocenil i J. Vodák: „Však se také Vlasta Burian vložil do Katzelmachera se vši svou ráznou, divokou jednosměrností, která vyvádí třeskuté, pádné žerty tím, že vůbec nezná žertů a že se prudce, nezadržitelně žene kupředu přes všecku lidskou hloupost, důvěřivost, slepotu a zabeďněnost.“ (-jv.- 1929) O. Mrkvička ve své recenzi reagoval i na personální změny, provádějící v té době Burianovu scénu: „Velmi jsme tentokrát postrádali Jindřicha Plachtu, který už v souboru není. Jen jemu patřila role vojenského sluhy, v níž nestačil p. Šmíd.“ (-om.- 1929) Více než třicet let od Longenovy premiéry (1963) režíroval *C. k. polního maršálka* J. Nesvadba v Divadle na Fidlovačce. Nesvadba využil vydání hry z roku 1961, kterou dramaturgicky upravil pro potřeby zábavního hudebního divadla: „Spokojil se s tím [Nesvadba], co je již v samé její podstatě: svár nesmyslné mašinérie se zdravým rozumem, nepotřebnost a nesmyslnost tupého zupáctví i oficiíské zabeďněnosti.“ (Šolín 1963) Nesvadbovým spolupracovníkem a autorem skladeb byl F. Živný, jehož hudba pokryla žánrovou škálu od Radeckého pochodu, přes polku a valčík až k slow-rocku. Muzikálová verze Longenova dramatu však, podle redaktora Hudebních rozhledů V. Šolína, neobsahovala dramatické situace, jež by posouvaly děj kupředu. Písnové texty složil O. Žebrák, dirigentem orchestru byl M. Uzelac a baletní choreografii připravil B. Füsseger. V titulní roli maršálka vystoupil J. Sovák, jenž se osobitým hereckým projevem vzdálil Burianovu pojetí (Šolín 1963). V režii J. Schmida *C. k. polního*

maršálka na začátku 70. let uvedlo také liberecké Studio Ypsilon. V titulní roli zde vystupoval L. Sobota, v roli Gustýny účinkovala J. Nováková a například J. Fučík sehrál vojenského sluhu Sepla. J. Kolář v časopise *Květy* na inscenaci ocenil především herecké výkony: „Největším kladem jevištní realizace Schmidovy adaptace této frašky je snad jakýsi ‚herecký pohled‘, se kterým herci přistupují k inscenaci. Postavy vytvářejí do všech detailů, důsledně, vážně. [...] Nad vším samozřejmě vévodí ‚komická rozpačitost‘ Ludka Soboty v titulní roli setníka Katzelmachera, falešného polního maršálka.“ (Kolář 1972) V květnu roku 1985 u příležitosti výročí Longenova narození text v hudební úpravě uvedlo Horácké divadlo v Jihlavě: „Je zřejmé, že fraška *C. k. polní maršálek* si z pestrého Longenova autorského odkazu zachovala právo na současné jevištní uvedení, i když její ironizující pohled na skutečnost zdaleka nedosahuje kvalit a stupně uměleckého i myšlenkového zobecnění například Haškova *Švejka*. [...] Úprava Miroslava Plešáka rámuje děj panoptikálním hávem *satirické stělnice E. A. Longena*. Toho se režisér Michal Junášek pokusil využít k podepření historicko-hodnotícího odstupu vůči předloze, ale i k jejímu zpracování; a přitom si uvolnil ruce k jevištnímu rozhybání pro frašku příznačných typizovaných figurek (to více) a zároveň pro snahu o maximální karikaturní nadsázku (to však s menším zdarem).“ (-trn- 1985) O tom, že Longenova hra není pouze archivní kus, svědčí nedávné inscenace z přelomu 80. s 90. let, kdy text uvedlo Severomoravské divadlo Šumperk v režii F. Čecha, česká scéna Těšínského divadla v režijním podání A. Navrátila a v únoru 1991 ji v operní úpravě na svůj repertoár zařadilo Státní divadlo Oldřicha Stibora v Olomouci v režijním nastudování K. Nováka.

C. k. polní maršálek byl v době svého vzniku kritickou obcí přijat především jako divadelní kus psaný přímo pro potřeby V. Buriana: „Ostat-

ně na tuto snůšku nápadů skloubených v hru, je třeba se dívat jen jako na pouhou záminku pro *Vlastu Buriana*.“ (-om.- 1929) P. Toman na stránkách *Venkova* dokonce napsal, že celá „hra je místy přímo násilně slátána dohromady, a nebýti ústřední postavy Burianovy, který blýskne se jako vždy několika neotřelými vtipy, byla by nemožnou.“ (-P.T.- 1929) A již jednou citovaný O. Mrkvička Longena podezíral, že ve hře pouze „zmotal [...] nevybíravě několik obvyklých fraškovitých motivů: záměna osob, nevhodný příchod oficírské milenky, říznou obrstovu komandující posádku malé garnisony a dvě dvojice zamilovaných“ (-om.- 1929). Naproti tomu J. Vodák ocenil autorovu zručnost a schopnost rozvíjet zápletku a na rozdíl od mnoha jiných za největší slabinu textu považoval příliš zjevnou dominanci centrální postavy hry šité snad až příliš okatě Burianovi na míru: „Představu veseloherní má Longen docela dobrou, umí si na každou svou osobu vymyslet nějakou tu zábavnou směšnost, dovede situačně podle osvědčených způsobů využívat císařova obrazu, tresoru, četných dveří a upadá-li na druhý, třetí akt v přílišnou tahavou jednotvárnost stává se mu to jen tím, že chce mermomocí co nejvíc dopřávat slova Burianovu Katzelmachrovi [...].“ (-jv.- 1929) Za velmi povedenou hru považoval i kritik F. Černovský, podle jehož názoru je v textu „neobyčejně bystrým způsobem vylíčen předválečný život důstojnického domu v zapadlé haličské garnisoně s jeho prostoduchým zabíjením času a dětinskými zábavami“ (-f.č.- 1929). Většina recenzentů text přiřazovala k žánru frašky (-f.č.- 1929; -om.- 1929; -jv.- 1929) a srovnávala jej s Gogolovým *Revizorem* (1836) (-jv.- 1929; -om.- 1929; -P.T.- 1929). J. Vodák text, především díky tematizaci spiritismu, přirovnal také k Tolstého hře *Plody osvěty* (1889) (-jv.- 1929) a P. Toman zase k *Velitelskému pahorku* (1909) A. Roda-Roda. V první polovině 60. let v doslovu k soubornému vydání Longenových her F. Černý o *C. k. polním maršálkovi*

napsal, že v něm autor šťastně navázal „na tradici Klicperových a zejména Šamberkových frašek“ (Černý 1961). O deset let později H. Kučerová ve své studii toto drama označila za „nejpracovanější“ Longenovu hru, která, především díky ústřední postavě „vysloužilého setníka, omylem považovaného za maršálka, poskytovala možnost konfrontovat úpadkovou mentalitu císařských důstojníků [...] s filozofií zdravého lidského rozumu; jejím nositelem je ve hře právě setník Katzelmacher, navazující na tradici vojenských postav z naší divadelní klasiky (jmenovitě z her Tylových a Stroupežnického).“ (Kučerová 1976)

VDÁNÍ: knižní: Švejda 1930 a 1931; (operetní úpr.) *C. a k. polní maršálek: opereta o 5 jednáních*, Švejda 1931; Artur 2006 * *souborná: C. k. polní maršálek a jiné hry*, Orbis 1961 * *agentážní*: (úpr. J. Nesvadba) *C. k. polní maršálek: hudební fraška o dvou dělech a prologu*, Dilia 1963 * *elektronická*: Městská knihovna v Praze 2018 [https://www.mlp.cz/cz/]

INSCENACE: české: 1. 9. 1929, Divadlo Vlasty Buriana, r. E. A. Longen; 2. 6. 1962, Kladno, r. M. Tomek; 17. 3. 1963, (am. sb.) Divadelní studio Josefa Skřivana Brno, r. L. Walletzký; 30. 9. 1962, Klatovy, r. Č. Kovář; 2. 1. 1968, Most, r. N. Snítal; 30. 3. 1968, Pardubice, r. J. Císler; 20. 9. 1972, Stud. Ypsilon Liberec, úpr. a r. J. Schmid; 22. 12. 1973, Gottwaldov, úpr. M. Plešák, r. M. Slavík; 30. 8. 1980, Karlovy Vary, r. K. Třebický; 19. 3. 1981, Večerní Brno, úpr. B. Toufar a L. Walletzký, r. L. Walletzký; 12. 4. 1986, Šumperk, r. F. Čech; ?, 2000, (am. sb.) Šlapanické ochotnické divadlo, r. F. Klaška; únor 2006, (am. sb.) Divadelní soubor Rynárec, r. M. Kumžák.

ADAPTACE: filmové: *C. a K. polní maršálek*, r. K. Lamač, 1930; (něm. verze) *K. und K. Feldmarschall (Der Falsche Feldmarschall)*, r. K. Lamač,

1930; (fr. verze) *Monsieur le Maréchal*, r. K. Lamač, 1931 * *operní/operetní/muzikálová: C. k. polní maršálek*, ? 1931, Vinohradská zpěvohra, hudb. J. Beneš, r. ?; 22. 9. 1962, Kolín, hudb. F. Živný, úpr. a r. J. Nesvadba; 14. 3. 1963, Divadlo na Fidlovačce Praha, hudb. F. Živný, úpr. a r. J. Nesvadba; 28. 4. 1977, Karlín, hudb. F. Živný, úpr. a r. J. Nesvadba; 25. 5. 1985, Horácké div. Jihlava, úpr. M. Plešák, hudb. A. Parsch a M. Štědroň, r. M. Junáček; 23. 11. 1985, Teplice, úpr. J. Nesvadba, hudb. F. Živný, r. S. Vašut; 10. 10. 1987, Český Těšín, úpr. M. Plešák, hudb. A. Parsch a M. Štědroň, r. A. Navrátil; 10. 2. 1991, Olomouc, úpr. J. Nesvadba, hudb. F. Živný, r. K. Novák

LITERATURA: poznámky: -A.R.-, Rovnost 1962, 17. 8., s. 4 * *rozhovory:* -by-, SS 1958, 4. 3., s. 4 * *recenze:* -f.č.- [F. Černovský] Venkov 1929, 4. 9., s. 6; -om.- [O. Mrkvička], LN 1929, 3. 9., s. 7; -P.T.- [P. Toman], Venkov 1929, 3. 9., s. 7; -jv.- [J. Vodák], České slovo 1929, 5. 9., s. 7; P. Kohn, MF 1963, 26. 3., s. 4; V. Šolín, HudRoz 1963, č. 7, s. 302; J. Kolář, Květy 1972, č. 46, s. 40; -mik- [M. I. Křovák], LD 1973, 12. 1., s. 5; Z. Redlová, ČesVoj 1974, č. 12, s. 52; -trn-, Květy 1985, č. 43, s. 40 * *předmluvy/doslovy:* F. Černý, in E. A. Longen, *C. k. polní maršálek a jiné hry*, Orbis 1961, s. 165–179; EDa, in E. A. Longen, *C. k. polní maršálek*, Artur 2006, s. 90–101.

KONTEXT: bibliografie: J. Kirschnerová, *Emil Artur Longen, 1885–1936*, Literární archiv PNP 1981 * *slovníky:* J. Kunc, *Slovník soudobých českých spisovatelů*, Orbis 1945, s. 475; V. Forst a kol., *Lexikon české literatury 2/II*, Academia 1963, s. 1216–1218; R. Havel – J. Opelík (eds.), *Slovník českých spisovatelů*, ČS 1964, s. 286–287 * *dějiny:* A. Scherl – E. Šormová – F. Černý (eds.), *Dějiny českého divadla IV*, Academia 1983, s. 160–161, 268, 591, 596, 603, 648 * *vzpomínky:* F. Sauer, *Emil Artur Logen a Xena*, Nákladem Franty Sauera v Žižkově 1936; J. Červený, Čer-

vená sedma, Orbis 1959; J. Kamen, *Toulavý kůň*: Práce 1981 (sobotní příl.), 10. 10., 17. 10., 24. 10., 31. 10., 7. 11., 14. 11., 21. 11., 28. 11., 5. 12. 1982; E. a 12. 12., vždy s. 4 * *studie*: V. Kudělka, „Hry na úspěch“, ČL 1976, č. 4, s. 330–343.

A. Longen, *Můj přítel Jaroslav Hašek*, Melantrich 1983 * *články*: O. Suchý, „Longeniáda 1–10“,

Tomáš Kubart

